

Η ΕΥΡΩΠΗ
ΣΤΗ ΘΥΕΛΛΑ

Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΗ ΘΥΕΛΛΑ, ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ

Τίτλος πρωτοτύπου: Europe in the Storm. Promise and prejudice
Συγγραφέας: HERMAN VAN ROMPUY

Μετάφραση: Γιώργος Καράμπελας
Επιμέλεια-διόρθωση: Γιάννης Βογιατζής

© Herman Van Rompuy, 2014

© 2014, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Σεπτέμβριος 2014

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής
τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

www.epbooks.gr

ISBN 978-960-569-263-6

HERMAN VAN ROMPUY

Η ΕΥΡΩΠΗ
ΣΤΗ ΘΥΕΛΛΑ

ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ

Μετάφραση: Γιώργος Καράμπελας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ	9
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟ ΣΟΚ	11
ΛΑΜΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΘΥΕΛΛΑ	
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΧΡΕΟΥΣ	19
Κεφάλαιο 1 Το σημείο καμπής	21
Κεφάλαιο 2 Η διάσωση του ευρώ	33
Κεφάλαιο 3 Μια ισχυρότερη ευρωζώνη	52
Η ΧΑΜΕΝΗ ΑΘΩΟΤΗΤΑ	
ΤΙ ΒΙΩΝΟΥΝ ΚΑΙ ΤΙ ΠΡΟΣΔΟΚΟΥΝ ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ	67
Κεφάλαιο 4 Απογοήτευση	69
Κεφάλαιο 5 Μια Ευρώπη-πατρίδα	78
ΔΟΥΛΕΙΕΣ, ΔΟΥΛΕΙΕΣ, ΔΟΥΛΕΙΕΣ	
ΔΙΑΦΥΛΑΣΣΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	91
Κεφάλαιο 6 Καταπολέμηση της ανεργίας	93
Κεφάλαιο 7 Προώθηση της ανάπτυξης	108
Ο ΚΟΣΜΟΣ ΓΥΡΩ ΜΑΣ	
ΙΣΧΥΡΟΙ ΚΑΙ ΑΝΙΣΧΥΡΟΙ ΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ	121
Κεφάλαιο 8 Ο ρόλος της Ευρώπης σε έναν κόσμο που αλλάζει	123
Κεφάλαιο 9 Πλέονμε μαζί	136
ΜΙΑ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΥ	
ΔΟΥΛΕΥΟΝΤΑΣ ΣΤΙΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΑΥΤΕΣ.....	149
Κεφάλαιο 10 Γύρω από το τραπέζι	151
Κεφάλαιο 11 Δημοκρατία και αλληλεξάρτηση	162
ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΕΠΙΔΙΩΚΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	179

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Ποτέ δεν με δελέαζε η ιδέα να γράψω «απομνημονεύματα». Πρακτικά μιλώντας, θα μου ήταν δύσκολο, καθώς σπάνια κρατάω σημειώσεις και έχω φυλάξει μόνο λίγα χαρτιά. Τρέφω βαθύτατο σεβασμό για τους προκατόχους μου στη θέση του Πρωθυπουργού του Βελγίου που κατέγραφαν τόσο τις εθνικές όσο και τις ευρωπαϊκές τους περιπέτειες, ως προς αυτό όμως δεν θα ακολουθήσω το παράδειγμά τους.

Το βιβλίο αυτό, λοιπόν, δεν είναι ένα χρονικό όλων όσα συνέβησαν κατά την πενταετή μου θητεία στη θέση του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Είναι μάλλον ένα «σύνολο εμπειριών», το στάρι που μένει όταν έχει βγει η ήρα. Βεβαίως, είναι ένα σύνολο «υποκειμενικό», γιατί το βιβλίο αφορά πράγματα όπως τα έζησα εγώ, όχι κάποιος άλλος. Έκανα ό,τι μπορούσα για να παραμείνω αμερόληπτος· έστω κι έτσι, παραμένει ένας προσωπικός απολογισμός.

Το εκδίδω τώρα, όσο βρίσκομαι ακόμα στο αξίωμά μου, ώστε να μπορέσω να λογοδοτήσω γι' αυτά που γράφω. Μετά τη θητεία μου, ίσως να έμοιαζε με «apologia

pro vita mea», ένα είδος αυτοδικαιολόγησης κατόπιν εορτής. Ευελπιστώ ότι θα μπορέσει να συμβάλει, στον δρόμο προς τις Ευρωπαϊκές Εκλογές και μετά από αυτές, στη συζήτηση για τον ρόλο και τη δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα χρόνια που θα έλθουν.

Το βιβλίο έχει τον τίτλο *Η Ευρώπη στη θύελλα, όχι «μετά τη θύελλα»*, γιατί έχουμε ακόμα πολλή δουλειά μπροστά μας. Ανασκοπεί το πρόσφατο παρελθόν, εκείνες τις δύσκολες μέρες της χρηματοπιστωτικής αναταραχής που κλόνισε την Ένωσή μας όσο ελάχιστες φορές στο παρελθόν. Σήμερα, τα νερά της ευρωζώνης είναι πιο γαλήνια, αν και ίσως να πρόκειται απλώς για τη γαλήνη πριν από μια νέα θύελλα που θα 'ρθει κάποια στιγμή: στην πολιτική, δεν κρατάμε ποτέ απολύτως τη μοίρα μας στα χέρια μας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω προπάντων τον Luuk van Middelaar, που με βοήθησε και με το παραπάνω σε αυτή την ιστορία. Με την πένα του και τις συμβουλές του, έγινε συνοδοιπόρος μου. Δράττομαι επίσης της ευκαιρίας για να ευχαριστήσω όλους τους παλιούς και σημερινούς συνεργάτες μου, από κάθε θέση, στους οποίους οφείλω τα επιτεύγματα της θητείας μου. Σε όλους αυτούς αφιερώνω επίσης το Βραβείο «Καρλομάγνος 2014».

Σιντ-Γκενέσιους-Ρόντε, Βέλγιο

27 Μαρτίου 2014

ΠΡΟΛΟΓΟΣ | ΤΟ ΣΟΚ

Ευτυχώς χιόνιζε εκείνο το πρωί. Οι πτήσεις κάποιων συμμετεχόντων είχαν καθυστέρηση. Ενημερώσαμε τον Τύπο ότι η συνάντηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου θα ξεκινούσε αργότερα λόγω των καιρικών συνθηκών. Με βόλευε αυτή η καθυστέρηση. Χρειαζόμουν απεγνωσμένα περισσότερο χρόνο για να λύσω ένα φλέγον ζήτημα πριν ξεκινήσουμε. Αλλά η πρόφαση του χιονιού δεν θα κρατούσε για πολύ. Ο τελευταίος πρωθυπουργός είχε φτάσει στο κτίριο πριν βρούμε λύση. Οι διπλωματικοί τους σύμβουλοι θα παρατηρούσαν σύντομα ότι είχαν έρθει πλέον όλοι οι ηγέτες· ο Τύπος θα άρχιζε τις ερωτήσεις. Έπρεπε τώρα να διαλέξω ανάμεσα σε δύο ρόλους. Ως οικοδεσπότης, ήταν φρικτά αγενές να αφήνω πάνω από είκοσι προσκεκλημένους τέτοιας περιωπής να περιμένουν, και μάλιστα στην πρώτη σύνοδο υπό τη νέα μου ιδιότητα. Ως Πρόεδρος, θα ήταν ανεύθυνο να τερματίσω πρόωρα τις προπαρασκευαστικές συνομιλίες και να διακινδυνεύσω ένα αδιέξοδο στην ολομέλεια, πράγμα που θα έστελνε ανησυχητικό μήνυμα στον έξω κόσμο. Διάλεξα την υπευθυνότητα, αντί της ευγένειας.

Ήταν Πέμπτη, 11 Φεβρουαρίου 2010. Η πρώτη μου σύνοδος κορυφής με την ιδιότητα του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Την είχα προγραμματίσει εβδομάδες πριν: σκοπός ήταν να συζητήσουν οι είκοσι επτά πρόεδροι και πρωθυπουργοί πώς θα βελτιωθούν οι προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης, έτσι ώστε να μπορέσουμε να διαφυλάξουμε μακροπρόθεσμα τα ευρωπαϊκά μας μοντέλα πρόνοιας. Η διαρθρωτική ανάπτυξη, μόλις πάνω από 1% κατά μέσο όρο στις χώρες μας, ήταν ένα θέμα που άξιζε και με το παραπάνω να το σκεφτούμε από κοινού. Όμως η προγραμματισμένη συζήτηση ξεπεράστηκε από τα γεγονότα. Είχαμε μια πραγματική κρίση στα σκαριά. Μια ευρωπαϊκή χώρα, η Ελλάδα, βρισκόταν στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Μετά από εντυπωσιακές αποκαλύψεις για ψευδή στατιστικά στοιχεία κατά το παρελθόν, και με το επίσημο δημόσιο έλλειμά της να φτάνει τώρα σχεδόν το 15%, οι αγορές έχαναν την εμπιστοσύνη τους στην ικανότητα της ελληνικής κυβέρνησης να τιμήσει τις υποχρεώσεις της. Η Αθήνα κινδύνευε να αποκλειστεί από τις κεφαλαιαγορές. Ήταν μια δραματική στιγμή για την Ελλάδα και τους πολίτες της, μια απροσδόκητη κατάσταση με απρόβλεπτες συνέπειες. Δεν ήταν όμως μόνο η Ελλάδα το πρόβλημα. Κατά τη διάρκεια εκείνης της συνόδου, οι υπόλοιποι είκοσι έξι ηγέτες συνειδητοποίησαν ξαφνικά ότι η χρηματοπιστωτική αναταραχή για την Ελλάδα μπορούσε να γίνει χρηματοπιστωτική αναταραχή για την ευρωζώνη και την Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά. Αυτή ακριβώς η

διαπίστωση –ότι βρισκόμαστε όλοι στην ίδια βάρκα– διαμορφώνει έκτοτε την ευρωπαϊκή πολιτική, μέχρι και σήμερα. Το ευρώ έχει δέσει μεταξύ τους τις οικονομίες των χωρών μας βαθύτερα απ’ ό,τι είχε ποτέ κανείς προβλέψει. Σύντομα θα ήμασταν αναγκασμένοι να ξανασκεφτούμε εκ βάθρων τι σημαίνει να μοιράζεσαι το ίδιο νόμισμα.

Όμως η άμεση πρόκληση εκείνο το χιονισμένο πρωινό της Πέμπτης ήταν διαφορετικής φύσης. Έπρεπε να αναχαιτίσουμε την κρίση· μια ελληνική χρεοκοπία θα είχε επιπτώσεις σε όλη την Ευρώπη. Πρώτα έπρεπε να βάλουμε σε λέξεις αυτή τη διαπίστωση – λέξεις συμφωνημένες από όλους, για μια διαπίστωση που ήταν επώδυνη για τους περισσότερους. Εκείνο το πρωί, δεν μπορούσαμε να στραφούμε στο κοινό μας εγχειρίδιο κανονισμών για απαντήσεις· έπρεπε να τις επινοήσουμε από το μηδέν. Για την ακρίβεια, οι συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαγόρευαν ρητά στα κράτη-μέλη να επιφορτίζεται το ένα τις χρηματοπιστωτικές υποχρεώσεις του άλλου· αυτή η λεγόμενη «ρήτρα μη διάσωσης» ήταν ιδρυτική αρχή της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Το νομικό κώλυμα συνέπιπτε για κάποιους με μια έλλειψη πολιτικής διάθεσης να σπεύσουν στη διάσωση μιας χώρας που είχε παραβεί όλους τους συμφωνημένους κανόνες. Για κάποιους ηγέτες, όμως, θα ήταν επίσης ταπεινωτικό για την Ευρώπη αν η Ελλάδα, ένα κράτος-μέλος, αναγκαζόταν να καταφύγει στην Ουάσινγκτον, στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Αυτό το διπλό

αδιέξοδο δεν άφηνε πολλά περιθώρια ελιγμών, αλλά ο νέος Πρωθυπουργός της Ελλάδας, ο Γιώργος Παπανδρέου –που δεν ήταν υπεύθυνος για το χάος– μου είχε ήδη ξεκαθαρίσει την προηγούμενη μέρα από τηλεφώνου ότι χρειαζόταν μια κίνηση εμπιστοσύνης για να καθυσχύσει τις χρηματοπιστωτικές αγορές.

Μαζί με το νέο μου επιτελείο, είχα ετοιμάσει προσεκτικά ένα προσχέδιο διακήρυξης για να συμφωνηθεί από όλους τους ηγέτες. Καθώς θα έφερνε την Ευρωπαϊκή Ένωση σε αχαρτογράφητα νερά, ήταν απαραίτητο να επιτευχθεί πρώτα μια συμφωνία μεταξύ των κεντρικών παικτών. Από τη μακρά θητεία μου στις εθνικές κυβερνήσεις του Βελγίου γνώριζα ότι οι συναντήσεις σε στιγμές κρίσης απαιτούν μια ολιγομελή ομάδα, ικανή να παίρνει αποφάσεις. Εκείνο το πρωί δέχθηκα στο γραφείο μου, σε ποικίλες συνθέσεις, τον Έλληνα Πρωθυπουργό, τον Γάλλο Πρόεδρο, τη Γερμανίδα Καγκελάριο, τους Προέδρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Κεντρικής Τράπεζας και του Eurogroup.

Η κρίσιμη συνάντηση ήταν με τους τρεις πρώτους. Αίφνης, ο Νικολά Σαρκοζί και η Άνγκελα Μέρκελ έμπαιναν στο ολοκαίνουργιο γραφείο μου όχι για μια τακτική συνομιλία, αλλά για μια συνάντηση κρίσης. Οι περισσότεροι άνθρωποι αγχώνονται σε τέτοιες συνθήκες, εμένα όμως οι κρίσεις ανέκαθεν μου έδιναν ενέργεια και συγκέντρωση. «Ich hasse verlieren» («Σιχαίνομαι να χάνω»), είπε κάποτε η Καγκελάριος. Δεν υπάρχει όμως εμπόδιο που να μην μπορεί να ξεπεραστεί.

Χρειαζόμουν τη συμφωνία της Καγκελαρίου Μέρκελ πάνω στην αρχή μιας «κοινής ευθύνης για την οικονομική και χρηματοπιστωτική σταθερότητα στη ζώνη του ευρώ». Αυτή ήταν η πρόταση-κλειδί της διακήρυξης, μαζί με το συμπέρασμά της: «Τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ θα αναλάβουν αποφασιστική και συντονισμένη δράση, αν χρειαστεί, για να διαφυλάξουν τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα στη ζώνη του ευρώ συνολικά». Χωρίς να λέμε ανοιχτά ότι οι άλλες χώρες της Ένωσης θα δάνειζαν χρήματα στην Ελλάδα, θίγαμε ωστόσο τα όρια της ρήτρας μη διάσωσης δηλώνοντας ότι αν μια ελληνική χρεοκοπία απειλούσε τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα όλης της ευρωζώνης, τα κράτη-μέλη θα αναλάμβαναν δράση.

Η όλη δήλωση παρέμεινε προσεκτικά διατυπωμένη σε υποθετική μορφή. Μιλούσαμε για αρχές: «ευθύνη» της Ελλάδας να βάλει τα δημοσιονομικά της σε τάξη, «αλληλεγγύη» από τους άλλους. Με δυο λέξεις: «κοινή ευθύνη». Δεν μιλούσαμε για χορήγηση κονδυλίων την επόμενη μέρα. Για λόγους νοήματος στα ελληνικά, η φράση «εν ανάγκη» στο αρχικό μου προσχέδιο έπρεπε να αντικατασταθεί από το «αν χρειαστεί». (Όταν η προσαρμογή δεν έγινε όπως έπρεπε στην επόμενη εκδοχή, ξέσπασε στους διαδρόμους μια μίνι κρίση μεταξύ των συμβούλων. Η ένταση ανέβηκε αρκετά.) Στη συνάντησή, πρόσεξα πως ο Γιώργος Παπανδρέου είπε μερικές φορές ότι δεν ζητούσε χρήματα. Ενώ οι άλλοι δεν πήραν αυτή τη δήλωση στα σοβαρά, εγώ πρότεινα να προστε-

θεί μια πρόταση ώστε να γίνει ρητή. Η πρόσθετη αυτή πρόταση, η τελευταία στο κείμενο («Η ελληνική κυβέρνηση δεν ζήτησε καμία χρηματοοικονομική βοήθεια»), σφράγισε τη συμφωνία. Τόσο για τον Έλληνα Πρωθυπουργό και τη Γερμανίδα Καγκελάρια όσο και για τον Γάλλο Πρόεδρο, έγινε πλέον ευκολότερο να συμφωνήσουν. Ακόμα και σε μια συνάντηση κρίσης, είναι πάντα σημαντικό να ακούς τι λένε οι άνθρωποι...

Όταν εντέλει ξαναβρήκαμε τους συναδέλφους μας και μπόρεσα να κηρύξω την έναρξη της ολομέλειας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, είχαμε αργήσει ήδη πάνω από δύο ώρες. Η ολομέλεια έκανε ελάχιστες μόνο αλλαγές στο κείμενο. Οι περισσότεροι συνάδελφοι ήταν ανακουφισμένοι που είχαμε προωθήσει μια λύση σεβόμενοι συγχρόνως τις ευαισθησίες του καθενός. Για μένα, ο κρίσιμος όρος στο κείμενό μας ήταν αυτή η «κοινή ευθύνη» για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Αναγνώριζε τη βαθιά αλληλεξάρτηση στο εσωτερικό της ευρωζώνης. Θα αποδεικνυόταν η ιδρυτική αρχή πολιτικής δράσης στους μήνες και τα χρόνια που θα ακολουθούσαν: ένας μικρός βράχος πολιτικής σιγουριάς μέσα στη θύελλα που ήταν έτοιμη να ξεσπάσει.

Τέσσερα χρόνια μετά από εκείνη τη σύνοδο κορυφής, η Ευρώπη έχει αλλάξει. Οι ηγέτες έχουν βιώσει με πολύ απτούς τρόπους τι σημαίνει να μοιράζεσαι το ίδιο νόμισμα, την ίδια αγορά. Ένιωθα ότι δική μου δουλειά ήταν να εξασφαλίσω ότι θα το αντιμετωπίζαμε από κοινού.

Σχεδόν όλη η συλλογική δουλειά από το 2010 και μετά αφορά την άντληση των διδαγμάτων αυτής της αλληλεξάρτησης, όπως και των λαθών και των παραλείψεων κατά το παρελθόν. Την εύρεση τρόπων και μέσων για να τα καταφέρουμε, πολιτικά και στην πράξη. Την οικοδόμηση μιας νέας κατανόησης σχετικά με το τι συνεπάγεται στ' αλήθεια το να ανήκεις σε μια ζώνη ενιαίου νομίσματος.

Μπαίναμε σε κακοκαιρία. «Προσδεθείτε», ήταν το σύνθημα – με τη διαφορά ότι οι προκάτοχοί μας δεν είχαν προβλέψει ζώνες ασφαλείας. Έπρεπε να φτιάξουμε μια σωσίβια λέμβο καταμεσής της θύελλας. Βρισκόμασταν στην ίδια βάρκα, αντιμέτωποι με την ίδια θύελλα. Για τους Ευρωπαίους ηγέτες και τις χώρες τους, ήταν η αρχή ενός δύσκολου ταξιδιού: «Κολυμπάς ή βουλιάζεις»!

ΔΑΜΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΘΥΕΛΛΑ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΧΡΕΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 | ΤΟ ΣΗΜΕΙΟ ΚΑΜΠΗΣ

Δουλέψαμε σκληρά επί δύο χρόνια. Τρομερές προσπάθειες έγιναν από αρκετές χώρες, προπάντων από όλες εκείνες που αποκλείστηκαν από τις αγορές και «μπήκαν σε πρόγραμμα», λαμβάνοντας βοήθεια από τις υπόλοιπες κυβερνήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τόσο ως Ένωση όσο και ως ευρωζώνη, είχαμε εργαστεί για την εγκαθίδρυση ισχυρότερης κοινής διακυβέρνησης για δημοσιονομικές και οικονομικές πολιτικές. Κι ωστόσο, είκοσι τέσσερις μήνες μετά από εκείνη τη μοιραία πρώτη σύνοδο κορυφής τον Φεβρουάριο του 2010, ακόμα δεν είχαμε καταφέρει να ελέγξουμε την κρίση. Η εμπιστοσύνη των αγορών είχε εξαφανιστεί καβάλα σε άλογο, αλλά –σε αντίθεση με την ολλανδική παροιμία– δεν επέστρεφε ούτε καν πεζή!¹

Σε αυτό το σημείο, όμως, προτείνω να κάνουμε ένα άλμα προς τα εμπρός στον χρόνο και να ξαναπιάσουμε το νήμα της αφήγησης από την άνοιξη του 2012. Εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή, και παρ' όλες τις προσπάθειες,

---

¹ Η ακριβής ολλανδική παροιμία έχει ως εξής: «Η συμφορά έρχεται καβάλα στ' άλογο και φεύγει πεζή». (Σ.τ.Μ.)

ο κίνδυνος μιας διάλυσης της ευρωζώνης ήταν ακόμα υπαρκτός και η πιθανότητα η ύφεση να μετατραπεί σε γενικευμένη οικονομική κρίση δεν μπορούσε να αποκλειστεί. Η πτώση της ελληνικής κυβέρνησης τον Φεβρουάριο εκείνης της χρονιάς πυροδότησε μια νέα αλυσίδα συγκλονιστικών (μερικές φορές) γεγονότων. Κατά τη διάρκεια της άνοιξης, άρχισαν επίσης να εκφράζονται ανησυχίες σχετικά με τον ισπανικό τραπεζικό τομέα.

Εκείνη την περίοδο, αισθανόμουν στις επαφές μου με τους ηγέτες ότι συνειδητοποιούσαν σταδιακά πως δεν αντιμετωπίζαμε απλώς προβλήματα σε μεμονωμένες χώρες, αλλά πως έπρεπε επίσης να αντιμετωπίσουμε με πιο θεμελιώδη τρόπο το συλλογικό μας πρόβλημα. Πλέον δεν υπήρχε αμφιβολία ότι ήμασταν μπροστά σε μια συστημική κρίση. Η ευρωζώνη είναι κάτι παραπάνω από το άθροισμα των μερών της (των χωρών): είναι επίσης ένα συλλογικό σώμα. Δεν αρκούσε η θέσπιση ενός μηχανισμού χρηματοοικονομικής υποστήριξης και μεγαλύτερη δημοσιονομική και οικονομική πειθαρχία. Αυτό που έπρεπε να διορθωθεί ήταν, στην πραγματικότητα, ο σχεδιασμός της ευρωζώνης. Όντας κατ' όνομα μια «Οικονομική και Νομισματική Ένωση», στην πράξη ήταν περισσότερο νομισματική παρά οικονομική. Αυτό το ελάττωμα είχε δείξει τώρα τα όριά του.

Από το ξεκίνημα της κρίσης, στις αρχές της άνοιξης του 2010, είχαμε προχωρήσει βήμα-βήμα. Μέσα στην ομίχλη, αυτό είναι το σώφρον (μολονότι, βέβαια, μας είχε ασκηθεί η κριτική ότι δρούσαμε «με μια μέρα καθυ-

στέρηση, με ένα δολάριο λιγότερο»). Επειδή όμως δύο χρόνια αργότερα μας κύκλωνε ακόμα ομίχλη, έγιναν πιεστικά κάποια θεμελιώδη ερωτήματα. Χρειαζόμασταν μια ισχυρότερη αίσθηση σχετικά με το πού ακριβώς πηγαίναμε, μια από κοινού συμφωνημένη πυξίδα.

Αυτό που διακυβευόταν στην πραγματικότητα ήταν, και πάλι, η εμπιστοσύνη. Ζητούσαμε από τους ψηφοφόρους μας και από τον κόσμο όλο να μας εμπιστευτεί όταν λέγαμε πως διασφαλίσαμε τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Για να το κάνουν, όμως, χρειαζόνταν μια καθαρότερη ιδέα σχετικά με τα μακροπρόθεσμα σχέδιά μας. Το ίδιο, βέβαια, ίσχυε και για τις αγορές: οι κυβερνήσεις της ευρωζώνης ήθελαν να αγοράσουν οι επενδυτές τα δεκαετή κρατικά τους ομόλογα, συνεπώς δεν ήταν παράλογο από την πλευρά των επενδυτών να ρωτούν πώς θα ήταν η ευρωζώνη σε δέκα χρόνια. Προχωρούσε η ευρωζώνη προς μια γνήσια Οικονομική και Νομισματική Ένωση ή –για να το θέσω (υπερβολικά) χοντροκομμένα– ήταν απλώς ένα είδος συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών; Μέσα στην αβεβαιότητα της στιγμής, όμως, ήταν δύσκολο για τους ηγέτες της Ευρώπης να δεσμευτούν σε μια τέτοια κατεύθυνση.

Προκειμένου να προκαλέσω μια εξέλιξη, αποφάσισα να τους καλέσω σε μια ανοιχτή συζήτηση. Κατά την άποψή μου, έπρεπε στ' αλήθεια να εξετάσουμε όλες τις εναλλακτικές, όσο αμφιλεγόμενες κι αν έμοιαζαν. Κάποιες από τις ιδέες που κυκλοφορούσαν σε δεξαμενές σκέψης ή σε πανεπιστήμια, όπως τα «ευρωομόλογα»,

μια νέα εποπτεία των τραπεζών ή δεσμευτικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις, δεν είχαν φτάσει ακόμα μέχρι το τραπέζι των ηγετών. Σε μια άτυπη συνάντηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στα τέλη Μαΐου του 2012, φρόντισα να μπορέσουν οι συνάδελφοί μου να εγείρουν ελεύθερα όλα τα ζητήματα. Είχα ετοιμάσει συμπεράσματα με την ιδιότητά μου ως Πρόεδρου, όχι ένα κείμενο με στόχο να υιοθετηθεί επίσημα και από τους είκοσι επτά ηγέτες. Σε μια παράγραφο, το κείμενο πρότεινε να δοθεί σε μένα και στους τρεις συναδέλφους μου από την Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Eurogroup η εξουσιοδότηση να συντάξουμε μια πρώτη έκθεση σχετικά με το τι θα χρειαζόταν για να διορθωθεί η αρχιτεκτονική της ευρωζώνης. Όλοι συμφώνησαν, αν και υποψιάζομαι ότι δεν είχαν όλοι πλήρη επίγνωση του αντίκτυπου αυτής της απόφασης. Έτσι άνοιξε το πολιτικό παράθυρο που χρειαζόμουν.

Η στιγμή της αλήθειας θα ήταν η επόμενη ευρωπαϊκή σύνοδος κορυφής, στις 28-29 Ιουνίου 2012. Οι ηγέτες έφτασαν στις Βρυξέλλες με διαφορετικές προτεραιότητες. Για παράδειγμα, ο νέος Γάλλος Πρόεδρος Φρανσουά Ολάντ είχε βαλθεί να εξασφαλίσει μια ανακοίνωση για την ανάπτυξη και τις θέσεις εργασίας, μια κεντρική προεκλογική υπόσχεση στους Γάλλους ψηφοφόρους που τον είχαν εκλέξει έξι εβδομάδες νωρίτερα. Οι Πρωθυπουργοί της Ισπανίας και της Ιταλίας, Μαριάνο Ραχόι και Μάριο Μόντι, επιδίωκαν αρωγή για τα τραπεζικά τους συστήματα και ήταν φανερό ότι είχαν συντονίσει τις θέσεις

τους. Η βασική μέριμνα της Γερμανίδας Καγκελαρίου Άνγκελα Μέρκελ και άλλων ήταν να αποτρέψουν όποιον ηθικό κίνδυνο θα μπορούσε τυχόν να δημιουργήσει μια περαιτέρω οικονομική υποστήριξη. Η αλληλεγγύη έπρεπε να πάει χέρι-χέρι με την ευθύνη. Προς μεγάλη χαρά της αίθουσας Τύπου στο ισόγειο και των χιλιάδων δημοσιογράφων της, το δείπνο μας την Τρίτη το βράδυ συνέπεσε με τον ημιτελικό του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος Ποδοσφαίρου ανάμεσα σε Γερμανία και Ιταλία. Ως οπαδός της Άντερλεχτ και των «Κόκκινων Διάβολων» της εθνικής ομάδας του Βελγίου, απολαμβάνω ένα καλό ματς, εκείνο το βράδυ όμως το μυαλό μου ήταν αλλού.

Είχα χρησιμοποιήσει τις πέντε εβδομάδες πριν από τη σύνοδο για να γράψω μαζί με το επιτελείο μου την έκθεση που μας είχε ζητηθεί, με τη στενή συνεργασία των συναδέλφων μου Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο, Μάριο Ντράγκι και Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ. Της δώσαμε τον τίτλο «Προς μια γνήσια Οικονομική και Νομισματική Ένωση». Η βασική θέση της έκθεσης ήταν απλή: οι αποφάσεις για τις εθνικές οικονομικές πολιτικές δεν μπορούν να λαμβάνονται μεμονωμένα όταν οι επιπτώσεις τους μπορούν να επεκταθούν γρήγορα σε όλη την ευρωζώνη. Οι Ευρωπαίοι έπρεπε να αντλήσουν πραγματικά τα διδάγματα που προσέφερε η αλληλεξάρτησή μας. Η έκθεση εντόπιζε τρία κύρια πεδία εφαρμογής: τον τραπεζικό τομέα, τα δημοσιονομικά θέματα και την οικονομική πολιτική. Θέσαμε επίσης επί τάπητος το ζήτημα της δημοκρατικής λήψης αποφάσεων και της λογοδοσίας.